

ชีวิต และ ผลงาน
ลาวัณย์ อูปอินทร์

Rama IX Art Museum Foundation

ชีวิต และ ผลงาน
ลาวัณย์ อูปอินทร์

Rama IX Art Museum Foundation

ประวัติอาจารย์ลาวัณย์ อูปอินทร์ โดยสืบทศิลป์

อาจารย์ลาวัณย์ เป็นบุตรของ พลเรือโท ศรี ดาวฉาย และ หม่อมราชวงศ์อมลวอ (สุบรรณ) ดาวฉาย
ธิดาใน หม่อมเจ้าเอกโพ สุบรรณ เกิดเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2478 ได้เข้าเรียนในระดับมัธยม
ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อปี
พ.ศ. 2495 เป็นศิษย์รุ่นแรกของอาจารย์ ศิลป์ พีระศรี

ภายหลังจากจบการศึกษา ได้รับการบรรจุเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยศิลปากร คณะจิตรกรรม
ประติมากรรม และคณะมัณฑนศิลป์ ต่อเนื่องตลอดมา จนได้รับประกาศจากสภามหาวิทยาลัย ให้ได้รับ
ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ในปี พ.ศ. 2549

ชีวิตส่วนตัว ได้สมรสกับอาจารย์ สกโขษณ์ อูปอินทร์ มีบุตรชาย 1 คน และธิดา 1 คน ทั้งบุตรและ
ธิดา ตามจบการศึกษาจาก คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กับคู่

อาจารย์ได้มีผลงานการเขียนภาพถวายในพระตำหนักตามๆ ตลอดจนบุคคลสำคัญต่างๆ มาโดย
ตลอด อีกทั้งมีผลงานการสอนศิษยานุศิษย์รุ่นแล้วรุ่นเล่า ด้วยความเอาใจใส่ เป็นครูด้วยจิตวิญญาณ
เสมือนกับทำนอาจารย์ ศิลป์ พีระศรี ได้มีต่อเหล่าลูกศิษย์ชอมนาน เมื่อครั้งที่มีชีวิตอยู่

ระหว่างที่ได้ถวายงานรับใช้ได้สังเกตสำนวนกระหม่อมกับสองพระองค์ มีเรื่องราวต่างๆ น่าสนใจเป็น
กรณีประวัติศาสตร์ศิลป์ของชาติด้วย

ชีวิตและผลงาน จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดนิทรรศการผลงานจิตรกรรม

ของ นางสาววันย์ อุปอินทร์ ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ

กรุงเทพมหานคร ในวันพฤหัสบดีที่ 10 มกราคม 2556

นิทรรศการจัดแสดงระหว่างวันที่ 12 - 25 มกราคม 2556

บรรณาธิการภาพและเนื้อหา โดย อิศร์ อุปอินทร์ และ Kai Joost Kruijssen

ออกแบบกราฟิกและรูปเล่ม โดย Slowmotion

www.slowmotiondesign.com โทร. 0 2741 2836

พิสูจน์อักษร โดย บัณฑิตา วีรกุล

ถ่ายภาพปกและภาพล่าสุดของศิลปิน โดย กิรติ เกตทินทะ

พิมพ์ครั้งแรก (2556) จำนวน 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่ Design 74 Printing Co., LTD. โทร. 0 2437 8382

ขอขอบคุณ

อาจารย์ ประสมชัย แสงประภา

อาจารย์ นิติกร กรัยวิเชียร

ภาควิชานิเทศศิลป์ คณะนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กิตติ ว่องวรกุล

กิรติ เกตทินทะ

กฤตธีรา อินทรวิจิตร

ศทา มหาวายี

จิรวัดน์ ศรีเลื่อนสร้อย

ชมพู่ ปลินศิริ

ชัย เจียมอมรรัตน์

ชัยวิจิต สมบูรณ์

ณัฐพงษ์ ออณา

เดชาชัย เกิดผล

นิเวศ แวสมณะ

ปรีญา นาคะเสถียร

ปวันทัษั ศิริโชน

พรรภา จิระเสวี

พันธุ์สิริ สิริเวชชะพันธ์

นาราศรีหญิง รศนา สมพงษ์

ระพี ลีละศิริ

เรณูภา รุณนิพัฒน์

วิทอา หงษ์พิณะคุณ

ศุภิรา สมหินชอบ

สุเมธ ลินกุล

สุพิชชา สุเมธธา

โชน สุวิจิตพันธ์

อภิสาดิเบรเศษฐาภรณ์

Prasanna Tiyasak

Rama IX Art Museum Foundation

คำนิยม

อาจารย์ล่าววันย์ อุปอินทร์ หรือ อาจารย์ล่าววันย์ ศาวราย เป็นศิลปินที่มีผลงานโดดเด่นมาตั้งแต่เป็นนักเรียนโรงเรียนศิลปศึกษา เตรียมมหาวิทยาลัยศิลปากร ในภาควิชาจิตรกรรมและประติมากรรม เป็นรุ่นพี่โรงเรียนเดียวกัน ผมจึงเรียกอาจารย์ล่าววันย์ว่า พี่ มาตั้งแต่แรก อาจารย์ล่าววันย์ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ราชการในฐานะอาจารย์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร และได้ทำงานศิลปะต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน

ในการจัดนิทรรศการภาพเขียนเดี่ยวครั้งนี้ อาจารย์ล่าววันย์มีเจตจำนงที่จะนำภาพซึ่งสะสมไว้นานกว่า 50 ปี ออกมาแสดง จึงจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการองงานศิลปะ อันเป็นประโยชน์แกศึกษานักศึกษและผู้ใฝ่ศึกษาคหความรู้ นอกเหนือจากได้ชื่นชมผลงานศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ของอาจารย์ล่าววันย์โดยเฉพาะ

ผมขอมีส่วนร่วมแสดงความชื่นชมยินดีกับ “พี่ อาจารย์ล่าววันย์” ด้วยใจจริงไว้ ณ โอกาสนี้

นายชวน หลีกภัย

แด่ลาวัณย์ อปอินทร์

คุณลาวัณย์ อปอินทร์ เป็นศิลปินพิเศษ ที่ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน นอกจากเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร พร้อมๆ กับคุณสมโภชน์ คู่ชีวิตของเธอแล้ว สมัยสาวๆ ยังเป็นที่โปรดปรานของราชสำนัก ขนาดเพ้านอกออกในได้เนืองๆ ภายในพระราชฐาน โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานความเป็นกันเอง อย่างยากที่ศิลปินคนใดจะได้รับพรดังกล่าว ดังเธอได้ออกมาอยู่ข้างผู้ที่ถูกโครงสร้างทางสังคมเอาเปรียบอย่างเห็นได้ชัด เช่น วาดภาพท่านรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ อย่างมีความเป็นเลิศ ดังเมื่อทางรัฐบาลจัดงานฉลองศตวรรษชาตกาลของท่านบุรุษอาชาโนยผู้นั้น คณะจัดงานดังกล่าว ขอนำรูปภาพท่านอาจารย์ ฝีมือคุณลาวัณย์ ไปจัดไว้ในรัฐสภาไม่ได้แม้ยื่นไว้อาลัยแค่ท่าน ผู้ซึ่งได้สถาปนาวิถีสถาและประชาธิปไตยของไทย ทั้งยังเป็นเลขาธิการรัฐสภาแรกอีกด้วย

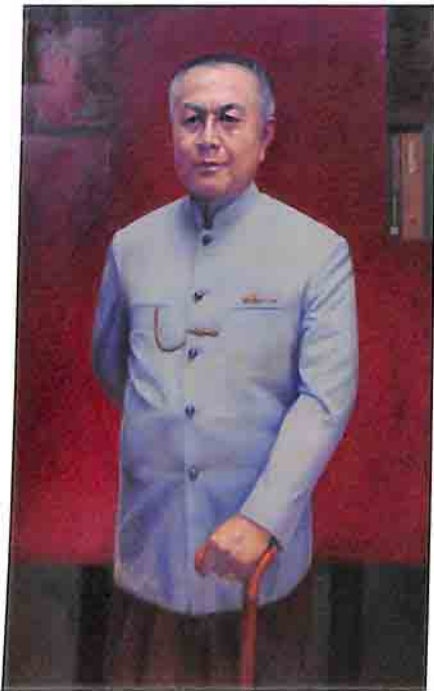
สำหรับรูปท่านผู้หญิงพูนศุขนั้น คุณลาวัณย์ก็เขียนมอบให้ท่าน และเป็นภาพที่ถูกใจท่านยิ่งนัก แม้จะมีศิลปินคนอื่นๆ เขียนรูปให้ท่าน ท่านก็สั่งให้นำรูปที่คุณลาวัณย์เขียนไปตั้งหน้างานที่จัดอุทิศส่วนกุศลแก่ท่านที่สถาบันปรีดี พนมยงค์ โดยที่ท่านได้มอบสรีระร่างให้โรงพยาบาลไปก่อนแล้ว เพื่อประโยชน์ของนักเรียนแพทย์

แม้ตัวข้าพเจ้า คุณลาวัณย์ก็เขียนรูปให้อย่างตั้งใจมาก โดยไม่คิดราคาค่างวดใดๆ เฉกเช่น รูปท่านอาจารย์ปรีดี และรูปท่านผู้หญิงพูนศุข เธอก็ตั้งใจเขียนให้เป็นอันนันทนาการอย่างเต็มใจ แม้ข้าพเจ้าจะเทียบไม่ได้กับปูชนียบุคคลทั้งสองท่านนั้น แต่ก็ได้รับความเมตตาปราณีจากคุณลาวัณย์ ดังที่ข้าพเจ้าได้สำนึกในบุญคุณการของเธอเสมอมา

ศิลปินพิเศษเช่นนี้ ย่อมอยู่นอกเหนือวิสัยทัศน์ของกรรมการที่ตัดสินให้รางวัลศิลปินแห่งชาติ โดยผู้ที่ได้เป็นศิลปินแห่งชาติ ก็มีศิลปินชั้นเลิศผลัดเข้าไปได้รับเกียรติยศอันหละหลวมนั้นอยู่ด้วยบ้างเหมือนกัน แม้ส่วนใหญ่ศิลปินแห่งชาติที่มีอัจฉริยภาพ เช่น ลาวัณย์ อปอินทร์ หรือ ดุษฎิ พนมยงค์ บุญที่คนกุล และอวบสาณะเสน ตลอดจน ช่วง มูลพินิจ หรือปรีชา อรชุนกะ เห็นจะมีเป็นจำนวนน้อย

ในโอกาสที่คุณลาวัณย์จะได้แสดงนิทรรศการภาพจิตรกรรมของเธอ ณ ห้องพระโรงวังท่าพระ ภายในบริเวณมหาวิทยาลัยศิลปากร ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความยินดีต่อเธออย่างจริงใจ และขออภัยให้ผลงานอันเป็นมรดกกรรมที่ออกมาจากหัวใจที่บริสุทธิ์ และยุติธรรม ด้วยความคารวะแท้ทีเดียว

ส.ศิวรักษ์

โคลงแห่งเส้นสี - ชีวิตและผลงาน
จิระนันท์ พิตรปรีชา

ผ่านโลกโชคชะตาฝ่าชีวิต
ร้อยลิตจิตตรกรรมนำเส้นสี
สืบสายศิลป์วิญญาณครูสู่เสรี
สองมือนี้สร้างสรรค์กลั่นรูปเงา

หลากลีลารูปคนบนผืนผ้า
หลายแนวคาคราสุขหรือทุกข์เหงา
ล้วนสะท้อนชีวิตจิตใจเรา
บนหนทางใหม่เก่าต่างก้าวมา

จินตนาการแต้มแต่งด้วยแปรงสี
ในวิถีลาวัณย์อันแกร่งกล้า
สะท้อนคนสะท้อนศิลปินจินตนา
ร้ายชิวาเร้าชีวี งาม-ดี-จริง

ผ่านเวลาฝ่าคลื่นลมบ่มชีวิต
ได้สอนศิษย์จิตรกรรมทำทุกสิ่ง
แม้เหนื่อยนักรักแท้ไม่ทอดทิ้ง
ผลงานยิ่งเข้มข้น-คนกับงาน

โคลงแห่งเส้นสีส่องชีวิต
ชวนพินิจจิตรกรรมสอนาสาร
รูปธรรมแห่งภาพคนคือผลงาน
นามธรรมคือวิญญาณแห่งศิลปิน

Rama IX Art Museum Foundation

คำนิยม

วันแรกที่ผมเข้าศึกษาในคณะจิตรกรรม อาจารย์ลาวัณย์ คาวราช ยังคงทำหน้าที่เป็นล่ามให้ท่านศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ให้กับพวกเรา ที่ยังไม่คุ้นเคยกับภาษาไทยสำเนียงอิตาลีของอาจารย์ฝรั่ง พอท่านบรรยายเสร็จท่านมักกล่าวซ้ำๆ ว่า “ลาวัณย์แปลเป็นไทยดี” เป็นครั้งแรกที่ผมได้รู้จักและคุ้นเคยกับตัวจริงของอาจารย์ ก่อนหน้าที่เคยได้เห็นอาจารย์ในจอโทรทัศน์รายการ “เชื้อเพลิงปริทรรศน์” เป็นรายการหนึ่งของสถานีโทรทัศน์ช่องสี่ บางขุนพรหม ตอนนั้นยังแพร่ภาพเป็นสีขาวดำ อาจารย์เป็นผู้หญิงสวยที่มากความสามารถ ผมรู้สึกตื่นเต้นและตื่นชมลายเส้นที่ลากเลือนไปบนผ้าที่ตุนุ่มนวลและแมนยำ ปรากฏเป็นรูปร่างและเรื่องราวประกอบรายการละครอย่างงดงาม เป็นความประทับใจและเป็นแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งที่ทำให้ผมมีความมุ่งมั่นเข้าศึกษาในคณะจิตรกรรมอีกด้วย

อาจารย์ลาวัณย์มักทำงานเงียบๆ ด้วยความตั้งใจในห้องพักจนเย็นค่ำจึงจะกลับบ้าน แม้ในวันหยุดก็ยังมาทำงานอยู่เสมอ อุปนิสัยที่อบอุ่นคือการให้ความเป็นกันเองกับทุกคน เวลาที่พูดคุยกับพวกเรามักใช้คำแทนตัวเองว่า “พี่” เราจึงเรียกอาจารย์ว่า “พี่แอ๋ว” เรื่อยมา

การทำงานแต่ละชิ้นของพี่แอ๋วทั้งเส้นและสีจะประกอบกันเป็นแบบร่าง ที่บรรจุถ่ายทอดความรู้สึกจากภายใน ถ่ายทอดลงบนผืนผ้า บางครั้งกว้างแถม บางแห่งละเอียดละไม แสงสีที่กลมกลืนและเกลี้ยงเกลาประกอบกันเป็นบุคลิก เป็นภาพเขียนซึ่งมีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลไว้มากมายหลายชิ้น การทำงานประเภทนี้ ไม่ใช้การเขียนให้เหมือนโดยอย่างเดียว แต่ต้องถ่ายทอดความรู้สึกให้เกิดเป็นบุคลิกเฉพาะของบุคคลนั้นๆอย่างชัดเจน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เรามีโอกาสได้เห็นผลงานทั้งค่านั้นเพียงบางชิ้น เป็นเพราะผลงานส่วนใหญ่เป็นงานที่เจ้าของภาพมักหวง และต้องการเก็บรักษาไว้ไม่อยากนำออกแสดง ซึ่งแตกต่างจากผลงานทั่วไป ที่ศิลปินสามารถนำมาแสดงได้สะดวกเพราะเป็นสมบัติของศิลปินเอง

การแสดงนิทรรศการครั้งนี้ นอกจากจะได้ชื่นชมความสามารถของพี่แอ๋วแล้ว ยังเป็นโอกาสสำคัญที่จะได้เห็นผลงานอีกหลายๆชิ้นในงานนี้ด้วย

วันเวลาที่ผ่านไปพร้อมความชื่นชมศรัทธาในการทำงานอย่างต่อเนื่องของพี่แอ๋ว คงถึงเวลาที่จะได้ชมผลงานอย่างเต็มอิมในงานแสดงครั้งนี้ และผมขอแสดงความยินดีกับพี่แอ๋วด้วยครับ

ภัณฑิศ ผดุงวิเชียร
30 กันยายน 2555

คำนิยาม

ประวัติ

ผลงาน

รางวัล

ผลงานเขียน

ครูของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้รู้จักกับอาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย ตั้งแต่ก่อนเข้าเรียนในคณะจิตรกรรมและประติมากรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทสัมภาษณ์

คงจะเป็นราวก่อน พ.ศ. ๒๕๐๖ อยู่หลายปี ตอนนั้น ผู้ใหญ่พาไปกราบท่านอาจารย์ศิลป์ พีระศรี ที่บ้านซอยสายลม ฝากฝังได้วิชาจากความรู้ท่าน

บทสัมภาษณ์

ณ ห้องอันเป็นประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้าได้พบกับอาจารย์ล่าวัณย์ เดินเข้าๆ ออกๆ อยู่ทั้งวัน รวมทั้งครูบา-อาจารย์ท่านอื่น ทั้งพี่ๆ นักศึกษาหลายท่าน ที่เคยเคารพรักใกล้ชิดสนิทสนม ให้ความเมตตาต่อข้าพเจ้า ซึ่งเป็นเด็กและเป็น "คนนอก" แต่พลัดเข้ามาป่วนเปื้อนอยู่ในมหาวิทยาลัย ยังไม่รู้จักอาวุโส และไม่รู้จักว่าใครเป็นใคร

บทสัมภาษณ์

กระทั่งข้าพเจ้าได้เข้าเป็นนักศึกษาปี ๑ คณะจิตรกรรมฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ อาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย สอนวิชา "กายวิภาค" มีการผูกผีห้อยแขวนต้องแต่งอยู่ในตู้กระจก ไว้ประกอบการสอน นักศึกษาต้องเขียนกระดูกนั้น และท่องจำชื่อให้ได้ ว่าชิ้นไหนไปต่อกับชิ้นไหน และอยู่ตรงส่วนไหนของร่างกายมนุษย์ ซึ่งมีใช้ง่าย

บทสัมภาษณ์

ตอนเรียนอยู่ปี ๑ จำได้ว่า มีการจัดงานแสดงศิลปกรรมของช่างเขียนสุภาพสตรี ผู้มีชื่อเสียงสามท่านด้วยกันในคราวเดียว ณ อโศกแกลลอรี ซอยอโศก

บทสัมภาษณ์

มีอาจารย์ปราณี คันติสุข อาจารย์สุวรรณี นันทขว้าง และอาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย

บทสัมภาษณ์

พวกเราเด็กๆ แหกกันไปอย่างคับคั่ง ข้าพเจ้าและเพื่อนๆอีกหลายคน ชอบรูปเหมือนสีน้ำมันฝีมืออาจารย์ล่าวัณย์ เป็นรูปเหมือนนักศึกษาแลกเปลี่ยน เชื้อชาติแขก ที่ได้เข้ามาศึกษาระยะสั้นๆ ในมหาวิทยาลัยศิลปากรกับพวกพี่ๆ

บทสัมภาษณ์

แต่ความจริง เขาอาจจะเป็นคนอาหรับ อิสราเอล หรืออื่นๆ ที่เราไม่รู้

บทสัมภาษณ์

ในรูปนั้น แคมมีหน้าตา ผมเผ้า หนวดเคราคดหนารกเรื้อ แต่ไม่ไว้ยาว ใส่เสื้อแขนยาวสีดำ พื้นหลังสีแดง ส่วนล่างของรูปจะเขียนปล่อยๆ คล้ายยังไม่เสร็จ

บทสัมภาษณ์

ต่อมา อาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย ได้ถูกเชิญไปเป็นคารานักแสดงสมัครเล่น โดยเป็นนางเอกละครเรื่อง "โอคา" ของไทยทีวีช่อง ๕ บางขุนพรหม เป็นละครเรื่องยิ่งใหญ่ในยุคนั้น สมัยโทรทัศน์ยังเป็นขาวดำและมีเพียงสองช่อง คือ ช่องสี่กับช่องเจ็ด

บทสัมภาษณ์

บทสัมภาษณ์

บทสัมภาษณ์

บทสัมภาษณ์

บทสัมภาษณ์

ครูของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้รู้จักกับอาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย ตั้งแต่ก่อนเข้าเรียนในคณะจิตรกรรมและประติมากรรม

มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทสัมภาษณ์

คงจะเป็นราวก่อน พ.ศ. ๒๕๐๖ อยู่หลายปี ตอนนั้น ผู้ใหญ่พาไปกราบท่านอาจารย์ศิลป์ พีระศรี ที่บ้านซอยสายลม ฝากฝังได้วิชาจากความรู้ท่าน

บทสัมภาษณ์

ณ ห้องอันเป็นประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้าได้พบกับอาจารย์ล่าวัณย์ เดินเข้าๆ ออกๆ อยู่ทั้งวัน รวมทั้งครูบา-อาจารย์ท่านอื่น ทั้งพี่ๆ นักศึกษาหลายท่าน ที่เคยเคารพรักใกล้ชิดสนิทสนม ให้ความเมตตาต่อข้าพเจ้า ซึ่งเป็นเด็กและเป็น "คนนอก" แต่พลัดเข้ามาป่วนเปื้อนอยู่ในมหาวิทยาลัย ยังไม่รู้จักอาวุโส และไม่รู้จักว่าใครเป็นใคร

บทสัมภาษณ์

กระทั่งข้าพเจ้าได้เข้าเป็นนักศึกษาปี ๑ คณะจิตรกรรมฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ อาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย สอนวิชา "กายวิภาค" มีการผูกผีห้อยแขวนต้องแต่งอยู่ในตู้กระจก ไว้ประกอบการสอน นักศึกษาต้องเขียนกระดูกนั้น และท่องจำชื่อให้ได้ ว่าชิ้นไหนไปต่อกับชิ้นไหน และอยู่ตรงส่วนไหนของร่างกายมนุษย์ ซึ่งมีใช้ง่าย

บทสัมภาษณ์

ตอนเรียนอยู่ปี ๑ จำได้ว่า มีการจัดงานแสดงศิลปกรรมของช่างเขียนสุภาพสตรี ผู้มีชื่อเสียงสามท่านด้วยกันในคราวเดียว ณ อโศกแกลลอรี ซอยอโศก

บทสัมภาษณ์

มีอาจารย์ปราณี คันติสุข อาจารย์สุวรรณี นันทขว้าง และอาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย

บทสัมภาษณ์

พวกเราเด็กๆ แหกกันไปอย่างคับคั่ง ข้าพเจ้าและเพื่อนๆอีกหลายคน ชอบรูปเหมือนสีน้ำมันฝีมืออาจารย์ล่าวัณย์ เป็นรูปเหมือนนักศึกษาแลกเปลี่ยน เชื้อชาติแขก ที่ได้เข้ามาศึกษาระยะสั้นๆ ในมหาวิทยาลัยศิลปากรกับพวกพี่ๆ

บทสัมภาษณ์

แต่ความจริง เขาอาจจะเป็นคนอาหรับ อิสราเอล หรืออื่นๆ ที่เราไม่รู้

บทสัมภาษณ์

ในรูปนั้น แคมมีหน้าตา ผมเผ้า หนวดเคราคดหนารกเรื้อ แต่ไม่ไว้ยาว ใส่เสื้อแขนยาวสีดำ พื้นหลังสีแดง ส่วนล่างของรูปจะเขียนปล่อยๆ คล้ายยังไม่เสร็จ

บทสัมภาษณ์

ต่อมา อาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย ได้ถูกเชิญไปเป็นคารานักแสดงสมัครเล่น โดยเป็นนางเอกละครเรื่อง "โอคา" ของไทยทีวีช่อง ๕ บางขุนพรหม เป็นละครเรื่องยิ่งใหญ่ในยุคนั้น สมัยโทรทัศน์ยังเป็นขาวดำและมีเพียงสองช่อง คือ ช่องสี่กับช่องเจ็ด

บทสัมภาษณ์

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสแต่งหน้าอาจารย์ล่าวัณย์ ผู้แสดงเป็นนางเอก และแต่งหน้าให้ผู้แสดงเป็นพระเอกในละครเรื่องเดียวกัน คือพีระศาสน์ คุณดิลก ซึ่งขณะนั้นเป็นนักศึกษาคณะมัณฑนศิลป์ มาจากมหาวิทยาลัยศิลปากรเช่นกัน หากพีระศาสน์เคยแสดงละครมาก่อนแล้วหลายเรื่อง

บทสัมภาษณ์

สำหรับอาจารย์ล่าวัณย์ ถ้าไม่นับการเป็นนางเอกของเรื่อง "โอคา" เรื่องแรกและเรื่องเดียวที่เล่าขานกันเป็นตำนาน ว่าท่านคงามและมีใบหน้าคมเข้มสละสวย ราวกับรูปเขียน รูปปั้นสมัยอียิปต์แล้ว ความจริงท่านออกรายการทางโทรทัศน์ช่อง ๕ ตอนเย็นๆอยู่เป็นประจำ จะเป็นอาทิตย์ละหน หรือสองหน จำไม่ได้แน่ๆเอง

บทสัมภาษณ์

แต่ที่จำได้แน่ คือ ท่านเอ่ยสรรพนามตัวท่านเองว่า "ครู" สอนให้เยาวชนคนดูโทรทัศน์ สมัยนั้นเขียนรูป มีรูปเสือ รูปสัตว์ต่างๆ รูปคน รูปหุ่นนิ่ง ฯลฯ

บทสัมภาษณ์

ท่านออกรายการโทรทัศน์สอนเขียนรูปอยู่ช้านาน เรียกว่าช่างเขียนหลายคน ที่เติบโตอยู่ในเวลานี้ เคยได้รับการชี้แนะและแรงบันดาลใจ ด้วยการเต็มเชื้อไฟมาจากรายการของท่าน ไม่น่าก็น้อย

บทสัมภาษณ์

ข้าพเจ้าได้แต่งหน้าให้อาจารย์ล่าวัณย์ คาวราย อีกครั้ง ในงานสมรสของท่านกับอาจารย์สมโภชน์ อุปอินทร์ ผู้เป็นอาจารย์สอนร่วมคณะจิตรกรรมฯ จัดขึ้น ณ สวนแก้ว วัดท่าพระ ที่มหาวิทยาลัยศิลปากรนั่นเอง

บทสัมภาษณ์

ถึงแม้ข้าพเจ้าจะจบการศึกษาไปแล้ว แต่ก็ยังต้องวนเวียนไม่ห่างจากสถาบันเดิมต่อมาอีกหลายปี ทุกครั้งที่ไปเยี่ยมท่านที่ห้องทำงาน ก็ได้เห็นรูปเขียนชิ้นใหม่ๆ ตั้งแต่สมัยที่ท่านเขียนรูปบุรุษชาติไทย ที่ทำประโยชน์ให้ประเทศชาติบ้านเมือง เช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ฯลฯ ตลอดจนรัฐบุรุษปรีดี พนมยงค์ ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ และดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นต้น

บทสัมภาษณ์

เป็นที่รู้ในหมู่ช่างเขียนด้วยกันว่า อาจารย์ล่าวัณย์ชอบเขียนรูปคนเหมือน และมีอุดมการณ์ในการเขียนรูปบุคคลที่ท่านเขียน อย่างยิ่งยวด

บทสัมภาษณ์

แม้กาลเวลาจะล่วงเลยไป มิได้พบปะเจอะเจอกันดังแต่ก่อน สุขภาพพลานามัยทั้งของท่านและข้าพเจ้า ต่างก็ดูเหมือนจะยิ่งทำให้ห่างเหินจากกันไป

บทสัมภาษณ์

หากนานๆครั้ง และทุกครั้ง ที่มีโอกาสได้สนทนากันได้สารทุกข์สุกดิบต่างๆ แม้จะไม่ได้เห็นหน้าค่าตา ท่านจะเรียกตัวท่านเองว่า "ครู" อย่างแต่ก่อนทุกครั้ง ทำให้รำลึกถึงความใกล้ชิดสนิทสนมและความเมตตาปราณี ที่ท่านกรุณามอบให้ ทั้งคอยชี้แนะ สอนสั่ง คัดเตือน เมื่อก้าวแรกที่เข้าสู่รั้วมหาวิทยาลัยศิลปากร ในสมัยยังไม่เคียงสา มาจนกระทั่งบัดนี้

บทสัมภาษณ์

จึงขอกราบคารวะ อาจารย์ล่าวัณย์ (คาวราย) อุปอินทร์ ไว้ ณ บัดนี้

ด้วยความเคารพรัก และนับถืออย่างสูงสุดในพระคุณ เท่าที่ศิษย์จะพึงมีต่อครูบาอาจารย์ของเขาได้

บทสัมภาษณ์

จักรพันธ์ุ โปษยกฤต

๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๕

พอทราบว่าคุณอาจารย์เป็นบุตรของ ม.ร.ว.อบลอ (สุบรรณ) และ พลเรือโท ศรี คาวราย ก็คลายสงสัย ที่ยิ่งคลายหายข้องใจทั้งหมด ก็ตรงที่เมื่อจะได้เขียนบทความนี้ ก็ขออนุญาตไปชักใช้ประวัติของอาจารย์เพิ่มเติม พบว่า ท่านตาของอาจารย์ คือ หม่อมเจ้าเทโพ สุบรรณ ทรงเป็นโอรสในพระพุทธเจ้าหลวง ซึ่งแต่เดิมที อาจารย์เองก็ไม่ทราบจนกระทั่งคุณแม่ของอาจารย์ได้ให้เข็มกลัดพระรูปท่านตาไว้กลัดเสื้อ มีผู้คนทักบ่อยๆ ว่า พระพักตร์ของท่านคล้ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 อาจารย์จึงไปถามคุณแม่ ท่านจึงเล่าว่า พระพุทธเจ้าหลวงท่านทรงเห็นว่าท่านทวด คือ พระองค์เจ้าสุบรรณ ยังเป็นโสดอยู่ จึงพระราชทานนางสนมให้องค์หนึ่งด้วยถือตามประเพณีไทยแต่โบราณว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของชีวิต จะให้ใครทำหน้าที่อย่างไรก็ได้ แม้จะตายก็ต้องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน ต่อมาเพียง 6 เดือน ก็คลอดโอรสเป็นหม่อมเจ้าเทโพ พระพุทธเจ้าหลวงจึงทรงทราบว่าเป็นโอรสในพระองค์ท่านคิดท้องไป

แต่เนื่องจากพระราชทานและทรงมอบหมายให้พระสนมไปทำหน้าที่แล้ว ก็ทรงถือความลึศย์ จึงมิได้ทรงเรียกคืน หม่อมเจ้าเทโพจึงมีพระยศลดลงชั้นหนึ่ง เป็นหม่อมเจ้า มีใช้พระองค์เจ้า

แต่การที่อาจารย์ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายรับใช้ในงานศิลปะ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อันจะเป็นเกร็ดประวัติศาสตร์ศิลป์ ที่ข้าพเจ้าจะขอถ่ายทอดต่อไปนี้ มิใช่เป็นเพราะชาติกำเนิด เพราะเรื่องในครอบครัวของอาจารย์ ไม่ได้สำแดงให้บุคคลภายนอกได้ทราบ ข้าพเจ้าต้องเป็นฝ่ายไปชักใช้เอาเอง จึงจะทราบ

การที่ได้มีโอกาสได้เข้าเฝ้าฯ ถวายรับใช้ในงานศิลปะแต่ทั้งสองพระองค์ เกิดจากครั้งหนึ่ง ในงานศิลปกรรมแห่งชาติ ประมาณปี พ.ศ. 2507-2508 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จทอดพระเนตร ในงานล้วนมีภาพ abstract สวยงามแบบมินๆ งงๆ ตามประสาของเขา เติมไปหมด จนสมเด็จพระบรมราชินีนาถรับสั่งว่า "ฉันไม่รู้เรื่อง" จนกระทั่งได้ทอดพระเนตรเห็นรูปเขียนภาพเหมือนของอาจารย์ที่เขียนรูปเหมือนครึ่งท่อนของ ม.ร.ว. อบลอ จึงพอจะเข้าใจพระทัยได้ และโปรดให้ หม่อมเจ้าการวิก จักรพันธ์ หรือที่อาจารย์เอ่ยพระนามว่า "ท่านหวาน" นำอาจารย์มาเข้าเฝ้าฯ

ปรากฏว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ รับสั่งว่า "รู้ไหมว่าฉันเป็นแฟนอาจารย์ด้วย" และรับสั่งอีกในเวลาต่อมาว่า อาจารย์เป็นคนโปรดของพระองค์ท่าน เพราะเหตุว่าเป็นผู้หญิงสาวสวยและมีความสามารถ ที่มีรับสั่งพระราชทานกำลังใจเป็นสิริมงคลเช่นนี้ เพราะเวลาพักผ่อนเช่นนั้น มีโทรทัศน์ออกอากาศเพียงช่องเดียว รายการโทรทัศน์ก็มีละครแสดงแบบสดๆ 3 ตอน แต่ละตอนจึงต้องมีการเขียนภาพสลับฉากเพื่อถ่วงเวลา อาจารย์ได้รับหน้าที่เขียนภาพละครสลับฉากนี้

อาจารย์จึงได้แสดงผลงานผ่านโทรทัศน์ ถึง 3 รายการ เป็นน้องๆ เจ้าแม่ซ่อง 4 บางขุนพรหม ในเวลานั้น

สมัยที่ข้าพเจ้ายังเป็นเด็กนั่งกะละมังอาบน้ำอยู่ จำได้ว่ามีผู้เขียนภาพจากด้านหลัง พัดฟาดๆ บนผ้าใบบางๆ ไปปรากฏภาพด้านหลังอยู่ ด้วยความรวดเร็ว เป็นน้ำตกบ้าง เป็นทิวทัศน์บ้าง ประกอบดนตรีต้นตาลันใจ

ต่อมา จึงได้มาทราบภายหลังว่าเป็นอาจารย์ลาวัณย์นี่เองที่อยู่หลังฉาก...

นับตั้งแต่การที่ได้เข้าเฝ้าฯ ครั้งนั้นเป็นต้นมา ทั้งสองพระองค์ก็ได้พระราชทานโอกาสให้อาจารย์เข้าไปถวายงานในวัง โดยเริ่มแรกด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เอาภาพสีซีเปีย 4 รูปมาให้เขียนใหม่ให้เป็นสีสไตล อาจารย์ได้เขียนแล้วเสร็จ ได้รับพระราชทานเงินมา 5 หมื่นบาท แต่มีวาทันต์ถึงทักว่า ดูเหมือนอาจารย์จะมีสายตาเอียง เพราะปากและมุมในภาพเขียน ดูแปลกๆ ไม่ตรงกันถ่ จึงความข้อนี้ได้ประจักษ์แจ้งต่อเมื่ออาจารย์อายุได้ 40 ปีเศษ แล้วเกิดสายตาเอียง จึงได้ไปตัดแว่น เมื่อจักุษาแพทย์ตรวจ จึงพบว่าสายตาเอียงจริงๆ ...จะมีก็แต่สายพระเนตรของพระองค์ท่านที่เที่ยงตรง

ต่อมาสมเด็จพระนางเจ้าฯ ก็โปรดให้เขียนรูปสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอสิริธรมหิต อาจารย์ลาวัณย์ก็เขียนเสร็จภายใน 7 วัน แล้วขอพระราชทานกลับมาเขียนต่อในรายละเอียดอีก 3 เดือน ตกแต่งเครื่องประดับแพรพรรณ สวยมาก อาจารย์กล่าวว่า ภาพนี้เป็น masterpiece

เล่าเรื่องที่ได้ (ถวายเป็น) รับใช้

โดย ปุณณัตร (คมกฤช) เครือสุวรรณ

เมื่อปี 2530 หลังจากที่จบปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ข้าพเจ้าได้เข้าไปเรียนต่อระดับปริญญาตรีอีกสาขาหนึ่ง ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ในคณะ

มัณฑศิลป์ ภาคประยุกต์ศิลปศึกษา ได้มีอาจารย์ลาวัณย์เป็นทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์สอนศิลปะโดยตรง ร่วมกับท่านอาจารย์อื่นๆ ที่ยกคณะโยกย้ายมาจากคณะจิตรกรรมฯ ตามจักรราที่ เช่น อาจารย์มานิตย์ ภู่อารีย์ อาจารย์สน สิมাত্রัง ฯลฯ มีลูกศิษย์อาจารย์ศิลป์ท่านอื่นๆ ที่ประจำคณะอยู่แล้ว อีกเนืองนอง เช่น อาจารย์จักร ศิริพานิชย์ อาจารย์บัณฑิต ผดุงวิเชียร อาจารย์เปรี๊ยะ เปลี่ยนสายสิน ฯลฯ จนกระทั่งอาจารย์เสวต เทนัธรรม ซึ่งจะลืมชื่อเสียมิได้ เพราะครั้งหนึ่ง เคยลืมนေยถึง... ทำให้ถูกบ่นน้อยใจเป็นกระแง...

อาจารย์ลาวัณย์ รวมทั้งคณาจารย์เหล่านั้น มิใช่เป็นผู้ให้วิชาประเภทสอนเสร็จแล้วทิ้งไป เหมือนอาจารย์บางมหาวิทยาลัย ที่ดูจะมีทรรศนะว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยเป็นเด็กโตะแล้ว ไม่จำเป็นต้องประคบประหมมเหมือนเด็กประถม-มัธยม

แต่ท่านเหล่านี้ สอนลูกศิษย์ด้วยความรัก เอาใจใส่ ดุจดังพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ รู้สึกอยู่เสมอว่าจิตวิญญาณของความเป็นครูของท่านอาจารย์ศิลป์ พีระศรี ไม่ได้หายไปไหนเลย คงได้รับการถ่ายทอดอยู่ในบรรดาลูกศิษย์ของท่านถ้วนทั่วทุกตัวคน ประกอบไปด้วยภูมิปัญญาในการวิจารณ์ศิลปะ ที่แตกฉานเค็ดขาด อันเกิดจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริงๆ มิใช่ให้นักวิชาการที่สอนหนังสือด้วยจินตนาการปาวๆ ไป

ในเวลานั้น ข้าพเจ้าจำได้ชัดถึงภาพของอาจารย์ลาวัณย์ที่เดินไปตรวจดูผลงานของลูกศิษย์ที่นั่งอยู่ตามโต๊ะเรียนบ้าง ตามสุ่มทุมพุ่มไม้ของสวนแก้วเพื่อเขียนลายเส้นบ้าง อาจารย์ลาวัณย์จะสอนไปในทางที่เรียกว่า academy คือสอนหลักความถูกต้องของเส้น สี แสง เงา ฯลฯ อย่างที่เรียกว่าวัตถุสาคูทางศิลปะเป็นสำคัญ เพราะเป็นแนวศิลปะที่อาจารย์ถนัด

เวลาสอนก็จะชวนคุยเรื่องนั้นเรื่องนี้ไปบ้างเป็นบางครั้ง เราจึงรู้สึกเหมือนว่าอาจารย์เป็นทั้งครูเป็นทั้งญาติผู้ใหญ่ มีพหูหัสเป็นคาเว่นในเรือน

ข้าพเจ้าเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์อยู่ 4 ปี ตลอดเวลาก็เฝ้าสังเกตว่า เวลาอาจารย์พูดจาทับใคร – คนเหล่านั้นดูจะให้ความเกรงใจเป็นพิเศษเสมอ ครั้นสังเกตผิวพรรณของอาจารย์ มีราศีชลบทกลอยู่ในที จะว่าผัดเผ่งก็ไม่ใช่ เพราะไม่ใช่ผู้ที่แต่งเนื้อแต่งตัวมาก จะว่าเพราะมีผิวขาวก็ไม่เชิง ให้นึกถึงคำกลอนในเรื่องสังข์ทองตอนนางจันทร์แปลงตัวเป็นวิเสทไปตามหาลูก ว่า

“ดูไรจุกไรก้านพาลชอบกล	จะว่าคนยากจนเห็นผิคนัก
ผิวพรรณรูปทรงสงศรี	น่าจะเป็นเป็นผู้ดีมียศศักดิ์
ถ้อยคำพูดจาก็น่ารัก	จึงให้ชักไต่ถามตามความน้อย

Rama IX Art Museum Foundation

แต่สำหรับข้าพเจ้า กลับชอบภาพของอาจารย์ ที่เขียนด้วยความรวดเร็วมากกว่า อาจารย์เอง เคยเล่าว่า สมัยเรียนหนังสือ อาจารย์ศิลป์ให้คะแนนอาจารย์เต็มร้อย ข้าพเจ้าเลยขอ ดูผลงานที่อาจารย์สะสมไว้ พบว่างาน sketch หรือภาพเขียน ที่เขียนด้วยความรวดเร็วของอาจารย์ มีความโดดเด่นตรงกับบุคลิก เมื่ออาจารย์จัดงานแสดงศิลปะครั้งนี้ จึงจะยื่นกะยขอให้นำออกมาแสดงให้ชาว ประชาได้รู้ได้เห็นว่ งานศิลปะ คะแนนเต็มร้อยของอาจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นอย่างไร โดยเฉพาะเป็นผลงานที่เกิดจากน้ำมือของศิลปินหญิงรุ่นลูกศิษย์อาจารย์ศิลป์ ที่ปัจจุบันเหลืออยู่ไม่กี่ท่านแล้ว และแม้เมื่อสมัย ท่านมีชีวิตอยู่ ก็มีอยู่ไม่มากนัก

พวกนักสะสม พ่อค้า แกลเลอรี ควรที่จะได้เป็นเจ้าของ คนละหนุบ คนละหนับ ทั้งในงาน และ นอก งานให้เกลี้ยงไป...โดยห้ามต่อราคาให้รำคาญหู หากไม่มีอารมณ์ก็ไม่ขาย...

ในช่วงเวลาที่อาจารย์ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายงานนั้น ก็ได้พลอยได้มีโอกาสเห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงงานเขียนรูปด้วย ดังเช่นมีรูปสีน้ำมัน portrait ที่ทรงเขียนภาพของสมเด็จพระนางเจ้าฯ รูปหนึ่ง มีสีสวยงามมาก ด้วยสีแดงสกาเลด กับสีน้ำเงินโคบอลต์บลู อาจารย์ตั้งข้อสังเกตว่า พระเจ้าอยู่หัว ทรงพระปรีชาสามารถเขียนรูปได้หลายโทนสี ในขณะที่ ศิลปินส่วนใหญ่ จะมีสีที่ตนถนัดสีใดสีหนึ่ง เขียน ซ้ำอยู่นั่นแล้ว แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านโปรดที่จะทดลองและเล่นกับสีต่างๆ ทำให้บางภาพก็ดู สดใส บางรูปทรงเขียนเป็นบรรยากาศก็ดูลึกกลับ บางชิ้นก็หวานปนเศร้า คล้ายๆ เพลงพระราชนิพนธ์ ทั้งหลายทั้งหมดนี้ หลังจากทรงงานแล้ว ก็จะทรงหุ่ดสีหมคจคแล้วทรงเก็บไว้เป็นมวลสารในการ สร้างพระจิตรลดา เข้าใจว่าเพราะเนื้อสีเหนียวแน่นดี - ที่สำคัญ ยังโปรดที่จะล้างหู่กันเอง ด้วยเหตุที่ว่า คง ไม่มีใครจะรู้วิธีการหาพู่กันได้ดีเท่ากับผู้ใช้พู่กันเอง แม้จะทรงใช้ไหมหาคเล็กเด็กชาทำ คนเหล่านั้นก็คงไม่รู้ วิธีการจคสีที่จะไปกองจุกอยู่โคนพู่กัน ทำให้ปลายพู่ออกกลายเป็นดอกกระดินได้ ฯลฯ

ด้วยเหตุที่ทรงมีพระราชอัธยาศัยรอบคอบเช่นนี้กระมัง จึงโปรดที่จะทรงงานเหล่านี้และงานต่างๆ ด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น

แต่แม้กระนั้น ก็ยังมีผู้คอยจะถวายรับใช้เกินพระราชประสงค์อยู่เนืองๆ เช่นเวลาที่ทรงเปิดปุ่ม ไฟฟ้าเปิดป้ายอาคาร พระราชทานเล่ากับข้าราชบริพารว่า แม้นี้วพระหัตถ์ยังมีได้แตะปุ่มนั้น ผ้าแพรก็ลลี ออกเองได้พร้อมเสียงแตรสังข์นี้นั้น ภายหลังจึงทรงสร้างทำท้าวได้ทรงกดปุ่มแล้ว แต่อันที่จริงนั้น พระหัตถ์ ยังคงยกอยู่ (ผ้าแพรเหล่านั้นก็ยังคงฉายออกเองได้ เป็นพระกฤดาภินิหารอันคบบังมิได้ ที่เจ้าพนักงานทำ ถวายเพื่อไว้กรณีทีระบบไฟฟ้าเกิดติดขัด...

ครั้งหนึ่ง ขณะประทับอยู่ที่พระตำหนักสวนจิตรลดา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเขียนรูป โดยวิธีอันพิเศษ โดยการเอาสีแดงฉฉาดมาทาพระหัตถ์ แล้วโปะลงไปยังเฟรมผ้าใบราวกับว่าได้ทรงระบาย พระอารมณ์ออกมาจนโล่งพระทัย จากนั้นทรงนำไปให้ผู้เฝ้าฯ โดยรอบแสดงความคิดเห็น สาวสุรางค์ นางพระกำนัลในที่นั้น ก็ล้วนสรรเสริญพระบารมีว่า สวยเพคะ งามเพคะ ฯลฯ อยู่ยังมี ไม่มีใครเลยที่จะ วิจารณ์ไปเป็นอย่างอื่น จนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งด้วยความไม่แนพระทัยว่า ที่เขาพูด เพราะว่าเขาไม่รู้ หรือเพราะว่าฉันเป็น King ???

พอมถึงคิวอาจารย์ลาวัณย์ อาจารย์ลาวัณย์ก็ถวายความเห็นเป็นกลางๆ ไปตามหลักวิชา ไม่หนัก ไปในทางใดทางหนึ่ง ทรงนั่งอยู่สักครู่แล้วรับสั่งต่อมาว่า ฉันชอบพวกศิลปิน พวกเธอมันบ้าๆ ดี แล้วก็รับสั่ง ต่ออีกว่า “บ้าคินะ ไม่ได้บ้าร้าย”

ในความพื่อนี้ เป็นที่รู้กันดีในหมู่ศิลปินว่า ครูอาจารย์ท่านจะสอนให้ข้อตรงต่ออารมณ์ของตน ศิลปินทั้งหลายจึงมีลักษณะที่ไม่เสแสร้ง ใจรู้สึกละย่างไร ก็ให้ไวว่องแสดงออกไปตามความรู้สึกขณะอยู่ขณะนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจนเจ้านายพระองค์อื่นๆ ในพระราชวงศ์จักรี จึงโปรดที่จะ อุปถัมภ์และให้เสรีแก่ศิลปินที่จะได้แสดงความรู้สึก ความคิดสร้างสรรค์ แม้พระองค์เองทรงสร้างสรรค์งาน ศิลปะและทรงเป็นศิลปินด้วยพระองค์เองด้วยทรม มีพระคุณสมบัติเช่นว่านี้

และด้วยเหตุอย่างเดียวนี้กระมัง ภาพฝีพระหัตถ์ชิ้นนั้น จึงได้รัพระราชทานชื่อตรงกับลักษณะ

ของภาพอย่างตรงไปตรงมาว่า “ไอ้มือแดง”

ในพระสถานะของศิลปิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิใช่ทรงซื้อตรงต่อพระอารมณ์เท่านั้น แม้ต่อความลั้จจะ ความจริง ก็โปรดด้วย ดังที่มีครั้งหนึ่ง อาจารย์ลาวัณย์ และ อาจารย์ทวี นันทขว้าง พุ่ม เถียงกันว่า ในการประกวดศิลปะแห่งชาติครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงซื้อรูปเขียนไทยของ อาจารย์ประพัฒน์ โยธาประเสริฐไป พอปีต่อมา กรรมการตัดสิน ก็ตัดสินให้รูปของอาจารย์ประพัฒน์ ได้ชนะการประกวด โดยมีอาจารย์ลาวัณย์ผู้เดียวที่คัดค้านว่า ไม่ควรเป็นเพราะเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงซื้อ ควรพิจารณาไปตามคุณภาพของงานมากกว่า เมื่อญให้ทรงพระคำเนินมาและทรง ได้ยินข้อพุ่มเถียงนี้ จึงรับสั่งให้เข้าใจถึงความจริงว่า เหตุที่ทรงซื้อ เพราะจะนำไปให้ฝรั่ง หากซื้อรูปเขียน อย่างตะวันตกก็คงไม่เห็นแปลก จึงทรงหาซื้อรูปไทยแทน

ข้อนี้เป็นเครื่องชี้ชัดว่า ผู้ใดมีความประสงค์จะทำอะไรให้ถูกพระราชหฤทัยแล้ว ก็ควรพูดหรือทำ ในสิ่งที่ เป็นความจริง ความถูกต้องตามหลักวิชา และเป็นประโยชน์จริงๆ

อีกครั้งหนึ่ง ขณะที่ทรงงานเขียนรูปอยู่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ท่านทรงพระสุบินว่าได้เสด็จไปใน สระบึงมีบรรยากาศสวยงามมาก แล้วมากราบพูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานรูปเขียน ตามความฝัน

ถ้าแรกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งถามกลับ คือ “ฝันเป็นสี หรือขาวดำ...?”

คำถามนี้ดูจะเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่อันที่จริงเป็นเรื่องที่แสดงถึงความสามารถอันพิเศษของ พระองค์ท่านในความช่างสังเกตและความเข้าพระทัยในการทำงานของจิตใจอันซับซ้อนของมนุษย์

ในข้อนี้ นักเลงพระอภิธรรมท่านอธิบายเป็นวิชาการว่า

ปกติเวลาปัญญาทวารวชิชนะ จิต หู ตา จมูก ปาก ลิ้มผัส ถูกปลุกขึ้น อัญญาหรือการรับรู้ที่ เป็นการรับรู้ปราศจากอารมณ์ การรับภาพต่างๆ จึงมีสภาพเป็นสีขาวดำ จากนั้นราสี หรือสรรพอารมณ์จึง เข้ามาผสมภายหลัง ดังที่เรียกว่าอัญญุสมานราสี ครั้นพอข้อมูลนั้นถูกสร้างขึ้น และถูกส่งเสียงไปตามระบบ ได้แก่ ลิ้มปฏิเจณจิต สันติรณจิต วัฏฐรู้พพณจิต จนกระทั่งถึงชวนจิตแล้ว มโนจิตก็จะถูกปลุกขึ้นมาบริโลก ราสีกิเลสนั้น โดยวิธีเหมือนกับบุคคลคั้นน้ำมดไม่ได้คิมกินแล้วก็ทิ้งกากไป กากความจำที่เหลืออยู่ จะถูก ตทาลัมพณจิต นำไปสะสมไว้ในสมอง หรือ วิญญาณยตนจิต กลายเป็นความจำขาวดำ ความจำที่ประทับ อยู่ในสมองนี้เรียกว่า สัณญา เป็นความจำว่าใครทำอะไรที่ไหน จากนั้น ตทาลัมพณจิต ซึ่งทำหน้าที่จดจำ ก็ยังทำงานต่อไปอีกหนึ่งขณะ โดยการจดจำเอาสภาพอารมณ์เกิดขึ้นไว้ที่ภวังคจิต แล้วไหลลงไปในทีกไว้ที่ มโนจิต ในรูปของรหัสความจำทางคณิตศาสตร์ไว้ เพื่อรอให้ผลในอนาคต

เวลาที่เราจะเรียกความจำขึ้นมาในยามปกติ หรือเวลาฝัน สัณญา ซึ่งเป็นความจำขาวดำและเป็น เรื่องราวจากสมอง หรือวิญญาณยตนจิต จะออกมาก่อน จากนั้นข้อมูลอารมณ์ ซึ่งเป็นรหัสทางคณิตศาสตร์ จากมโนจิต จึงกลีบออกมาผสมทีหลัง กลายเป็นความรู้สึกนึกคิด (สังขาร) คล้ายเวลาเราเขียนภาพร่างภาพ sketch แล้วจึงลงสีภายหลัง พระท่านจึงเรียกความนึกคิดนี้ว่า มโนทวารวชิชนะ ไม่ใช่สัณญาทวารวชิชนะ

ด้วยเหตุที่ เวลาเราฝัน ซึ่งเป็นเวลาที่เราไม่ใคร่มีสติสมบูรณ์ แม้สัณญาที่เป็นขาวดำ ทำงานล่วงหน้ามาก่อน แต่มีมโนจิตปล่อยรหัสอารมณ์ ซึ่งมีลักษณะ มีสีล้นตามมาทีหลัง มีสภาพสมบูรณ์บ้าง ไม่ สมบูรณ์บ้าง เราจึงไม่ใคร่เห็นภาพในฝันเป็นสีล้นชัดเจน และมักจดจำไม่ได้ว่าความฝันนั้นๆ เป็นสี หรือขาว ดำกันแน่ ตรงกับการวิจัยและข้อสังเกตของแพทย์ชาวต่างประเทศท่านหนึ่งที่ข้าพเจ้าเคยอ่านว่า แท้จริงแล้ว ความฝันหรือความจำของมนุษย์ เป็นน้ำหมึก ขาวดำ ก่อน และเป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง ตั้งข้อสังเกตไว้

อย่างไรก็ตาม จากเหตุที่ทรงพระสุบินนี้ พระเจ้าอยู่หัวท่านก็ได้ทรงเขียนรูปพระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าฯ โดยมีอาจารย์ลาวัณย์ร่วมโดยเสด็จเขียนถวายภายหลังเป็นรูปสระ พร้อมกับอาจารย์ทวี นันทขว้าง ที่เขียนถวายเป็นรูปดอกบัวดอกใหญ่ๆ ตามถนัด

ในการถวายงานเขียนรูปรับใช้ระยะแรกๆ นั้น ปกติอาจารย์จะถวายงานซ่อมรูปอยู่ทั้งสวน

จิตรลดา โดยมี ม.ร.ว. พูนสวัสดิ์ กฤดากร ซึ่งเป็นคณะศิลปินคนศิลป์ เป็นผู้นำไปถวายงานที่วังสวนจิตรฯ นั้น อาจารย์เล่าว่า เวลาสองพระองค์ประทับอยู่ ทุกอย่างก็จะเรียบเรียงร้อยที่อยู่ แต่พอเสด็จออก - พนักงานทั้งนั้น ก็ออกอาการกรั่นเกร็งไม่น้อย แต่กระนั้นเวลาที่เดินผ่านพระบรมฉายาลักษณ์ซึ่งตั้งอยู่ ทุกคนก็จะกลานเข้าไปเหมือนเวลาที่ประทับอยู่จริงๆ ดูปกติแปลกๆ ดี สำหรับบุคคลภายนอกอย่างอาจารย์ แต่ก็คงเป็นธรรมชาติเสียแล้วสำหรับคนใน

แต่อย่างไรก็ตาม การถวายรับใช้ มีใช้อยู่ที่วังสวนจิตรลดาสบายๆ เท่านั้น เมื่อเสด็จแปรพระราชฐานไปยังภูมิภาคต่างๆ เช่นภูทึงที่ราชนิเวศน์ ทักษิณราชนิเวศน์ ก็โปรดให้ตามเสด็จไปด้วยเข้าใจว่าเพื่อความสะดวก และเพื่อให้ความสำคัญแก่บุคคลนั้นๆ ปกติเวลามีรับสั่งให้ศิลปินมาเฝ้า ทางสำนักพระราชวังก็จะจัดหาหนะมารับเอง -ในกรณีที่อาจารย์ได้ตามเสด็จแปรพระราชฐาน ท่านผู้หญิงเลอศักดิ์สมบัติศิริ จะเป็นผู้จัดตัวเครื่องรับทั้งขาไปและกลับ ให้ทุกครั้ง

ด้วยเหตุที่ได้ตามเสด็จเช่นนี้อยู่ราว 2 ปี อาจารย์จึงได้มีผลงานเขียนรูปถวายอยู่ตามพระตำหนักต่างๆ อยู่มากมายพอสมควร เป็นสิริมงคลและเป็นเกียรติประวัติในชีวิตการทำงาน

อาจารย์เล่าให้ฟังว่า ในระหว่างที่ได้ เข้าๆ ออกๆ อยู่ในวังนั้น ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระเทพรัตนฯ ซึ่งขณะนั้น ทรงพระเยาว์อยู่มาก พระชันษาไม่ถึง 10 พรรษา มีคุณพระกำนัลได้กราบทูลท่านว่า นี่คือ อาจารย์ลารัตน์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร -หากทรงสนพระทัยเรื่องงานศิลปะ อาจารย์ก็ถวายความรู้ได้ ฯลฯ

สมเด็จพระเทพฯ ทรงเยี่ยมพระพักตร์มาแล้วรับสั่งว่า "ศิลปะ-ศิลปะนั้นไม่สนหรอก" แล้วก็ทรงวังคื่อเป็นลมสลacdันหายไปทางไหนไม่ทราบ ทั้งให้พวกผู้ใหญ่ได้ฉิ่ง ได้ตระหนักในพระปรีชาสามารถทางภาษาที่ทรงรู้จักผนวกเอาค่าความหมายคล้ายๆ กันมาโยงไว้ แม้ในขณะที่ทรงพระเยาว์มาก

จากวันนั้นแล้ว ดูๆ เหมือนจะไม่ทรงสนพระทัย แต่ด้วยเหตุที่ทรงมีความจำเป็นพิเศษ เมื่อทรงเจริญพระชันษาขึ้นในเวลาต่อมา เวลาที่อาจารย์ได้เข้าเฝ้าฯ ในการเสด็จชมศิลปะต่างๆ ก็จะมีพระราชนิพนธ์ปฏิบัติฐานหลายๆ ครั้งว่า "อาจารย์ เมื่อไหร่จะแสดงงาน?"

ด้วยเหตุนี้ เมื่ออาจารย์ได้ดำรงตำแหน่ง ข้าราชการราชทานพระอนุญาตเชิญเสด็จมาเปิดงานเป็นสิริมงคลในบั้นปลายของชีวิตในครั้งนี้

อย่างไรก็ตาม การถวายรับใช้ของอาจารย์ลารัตน์มิได้จำกัดอยู่แค่การเขียนรูปเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการตามเสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้างเป็นบางครั้งด้วย เช่นครั้งหนึ่ง ทรงเยี่ยมราษฎรชาวเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระพลานามัยแข็งแรงมาก ได้เสด็จพระราชดำเนินถึงยอดเขาก่อนใครๆ แล้วทรงเป่าแตรเรียกพล และเร่งพลอยู่บนยอดเขานั้น อาจารย์ไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ต้องรีบตามเสด็จ ถึงกับเป็นลม สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงมีพระทัยเมตตา ทรงบอกพ่อกลับให้ ส่วนพระเจ้าอยู่หัวศรีสยงะเป็นท่านองว่าพวกศิลปินไม่รู้จักรอก่อถ้างก็เป็นอย่างนี้ แล้วรับสั่งให้อาจารย์ลารัตน์เขียนรูปอาจารย์ไพฑูรย์เป็นลม กล้ายว่าจะทำประวัติไว้ด้วย

ในการตามเสด็จไปเยี่ยมราษฎรเช่นนี้ อาจารย์เล่าว่า พวกวิเสทจะจัดเตรียมกระตักน้ำและข้าวห่อใบบัวไว้ให้ทุกคน แม้ทั้งสองพระองค์ก็เสวยเหมือนกับคนอื่นๆ ข้าวห่อใบบัวฝีมือชาววังอร่อยมากเป็นพิเศษ เพราะมีความหิวเป็นเครื่องจูงสนี่ ค่อมแม่ค้าได้จ้ไปเผยแพร่ไปในที่ต่างๆ จนดูขายดีไป เช่น ที่หลวง-มาเซ่ก็มีขาย...

อนึ่ง เนื่องจากพระเจ้าอยู่หัวท่านมิใช่ศิลปินเขียนรูปเท่านั้น แต่ทรงเป็นนักดนตรี นักแต่งเพลงระดับอัจฉริยะ อาจารย์ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ ขณะทรงดนตรีด้วย

มีครั้งหนึ่ง ที่ภูทึงที่ราชนิเวศน์ ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ผู้พิชขอเพลงจนครบทุกคนแล้ว คงแต่อาจารย์ลารัตน์ที่ยังขาดอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขอพระราชทานได้ ในเวลานั้น อาจารย์มองไปที่หลังการระจก เห็นพระจันทร์เต็มดวง ส่องราศีสดหมดเมฆ อาจารย์จึงขอพระราชทานเพลง Full Moon and Empty Arms หากมีผู้ใดในที่นั้นหันมาถามอาจารย์ลารัตน์ว่า จริ หรือ อ. อาจารย์ก็ลง

ตอบไม่ได้ว่าจริง เพราะในเวลาต่อมาในปี พ.ศ. 2511 อาจารย์ก็ได้แต่งงานกับอาจารย์สมโภชน์ อุปอินทร์ และเป็นเหตุให้ต้องง่วนอยู่กับการดูแลลูกๆ และครอบครัว จนต้องหยุดการถวายรับใช้ทั้งหลาย

เวลาที่เข้าไปกราบบังคมทูลเรื่องการแต่งงานนั้น ปรากฏว่าทั้งสองพระองค์ทรงมีพระราชหฤทัยเมตตามาก ทรงยื้อแย่งกันพระราชทานเงินขวัญถุงเป็นปลั้วนอยู่เป็นครู่ ภายหลังทรงตกลงกันได้ จึงพระราชทานพร้อมกัน เป็นเงิน 1 หมื่นบาท

เวลานั้น อาจารย์ได้แอบเหลือบมองดู วิธีที่จะพระราชทานเงินขวัญถุงนี้ พลังรู้สึกว่าเป็นภาพที่น่าประทับใจมาก ว่าทั้งสองพระองค์พระราชสมภพเพื่อมาร่วมพระบารมีกันโดยแท้ และทรงเป็นนิติแบบของคู่ชีวิตที่ปรารถนาความสุขและความเจริญได้เป็นอย่างดี

อาจารย์จึงรับเงินขวัญถุงนี้ไว้ด้วยความปิติ และเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและคู่ชีวิต จนได้อยู่ร่วมกันมากระทั่งถึงไม่ท้ายออกทองกระบองยอดไม้ไม้ เพราะระยะหลังที่อายุมากขึ้นนี้ อาจารย์สมโภชน์ มีสุขภาพไม่ดี ป่วยเป็นมะเร็งและโรคขนานชนิด แต่อาจารย์ก็สู้ดูแลด้วยความเอาใจใส่

แต่เข้าใจว่า ด้วยเหตุที่ทรงพระเมตตาอาจารย์ลารัตน์เ็นเอง หลังจากแต่งงานไม่นาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็เสด็จเปิดงานแสดงศิลปะเดี่ยวของอาจารย์สมโภชน์ ดูเหมือนว่า จะเป็นงานศิลปะของศิลปินเดี่ยวงานเดียวที่ทรงพระกรุณาเสด็จเปิด

บทส่งท้าย

ท่านว่า การรู้ศิลปะเป็นมงคลอันอุดม ชีวิตของอาจารย์จึงถือว่าอุดมด้วยมงคลเป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่การได้มีโอกาสเป็นลูกศิษย์ของบรมครูทางศิลปะสมัยใหม่ คือท่านอาจารย์ศิลป์ พีระศรี - เมื่อประกอบอาชีพในทางศิลปะอย่างที่ตนรัก ก็ได้มีจังหวะเวลาอันเหมาะที่ได้ถวายรับใช้ล้นเกล้าล้นกระหม่อมทั้งสองพระองค์ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณต่างๆ ดังที่นำเลามาบ้างเป็นบางส่วน

ความรู้ความสามารถทางศิลปะที่ได้รับการถ่ายทอดมาด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครูจากอาจารย์ศิลป์อย่างไร อาจารย์ลารัตน์มิได้เก็บงำอยู่ผู้เดียว แต่ได้ถ่ายทอดให้ศิษย์หลายรุ่นหลายสมัย -อย่างนั้น มาโดยตลอด นี่เป็นระยะเวลาอันยาวนานด้วยความกรุณา รู้จักพูดจาให้กำลังใจผู้คน โดยเฉพาะกับลูกศิษย์ที่เข้ามาถึงสำนักแห่งตน พร้อมๆกับการให้ความรู้ นั้น ไม่ถากถางด้วยปาก ไม่ถากถางด้วยตา หรือยกตนข่มท่าน - คุยโวโอ้อวดแต่อย่างใดเลย - หรือหากจะคุยบ้าง ก็มีวิธีเนียนๆ สมเป็นศิลปิน นำจำเอาไปใช้บ้าง...

ทุกครั้งที่อยู่กับอาจารย์ลารัตน์ ตลอดจนอาจารย์ภาคประยุกต์ศิลป์ในเวลานั้น จึงรู้สึกเหมือนว่าอาจารย์ศิลป์ พีระศรี ยังมีชีวิตอยู่ ยังไม่ได้ไปไหน

ชีวิตทางศิลปะของ ดร.ลารัตน์ อุปอินทร์ จึงเป็นชีวิตที่อุดมด้วยมงคล ในข้อ "สิปปัญจะ" ไม่ใช่เป็นระดับปริญญาตรี หรือระดับมหาบัณฑิตธรรมดาๆ ที่มีอยู่ดิน แต่เป็นระดับคุณูปบัณฑิตด้วยประการฉะนี้

ปุ่นฉัตร (กนกฤช) เครือสุวรรณ

วันศุกร์ที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2555